ENTRE HISTOIRE ET LITTERATURE : EDIFICATION DES „MYTHES”

Dan Horia MAZILU
Academia Română

Résumé : *Relues en dehors de l'espace que les historiens des temps modernes jalonnent rigoureusement, les textes des érudits roumains des premières décennies du XVI e.s. , attestent des ouvertures surprenantes, telles que la capacité de raconter les faits autrement que leurs prédécesseurs.*
Mots-clés : *érudit, histoire, raconter*

Re-citite în afara spaţiului pe care istoricii vremurilor moderne îl populează cu filtrele riguros construite şi dirijate spre cernerea nemiloasă a adevărului, textele cărturarilor români din primele decenii ale secolului al XVI-lea - scrieri pe care şi autorii lor le voiau a fi, fără îndoiala, istorie - atestă surprinzătoare deschideri, între care cu deosebire relevante sunt înclinarea şi capacitatea de a povesti faptele altfel de cum o făcuseră predecesorii. Nu ne vom opri aci asupra imboldului lăuntric sau a pildelor exterioare care i-au determinat pe cronicarii moldoveni ai epocii post-ştefaniene (pentru Ţara Românească, în absenţa textelor, construcţiile nu pot ieşi de pe terenul supoziţiilor) să scrie altcumva decât analiştii secolului anterior, să părăsească desuetul tipar al însemnării domnilor şi domniilor şi să nutrească ambiţii de altă extracţie. Nu vom zăbovi nici asupra însemnătăţii acestei schimbări de atitudine în relaţia autor-text (modificare ce cuprinde toate atributele şi semnificaţiile esenţiale ale unei veritabile "revoluţii"). Vom constata numai că, departe de a se materializa în apariţii izolate (uşor de plasat sub semnul accidentalului), iniţiativele de acest fel - ce se cuvin descrise şi interpretate din unghiuri care să îngăduie valorificarea quasi – integrală - prepară şi argumentează (stabilind nişte legături coerente) *mişcarea literară* a lui Macarie de Roman si a discipolilor lui, străluciţi reprezentanţi ai "scrisului artist". Construirea "povestirii" (într-un sistem bine articulat), înclinaţia spre „istorisire”, spre dezvoltările narative prilejuite de un anume subiect – marcă esenţială a ansamblului de modificări amintite mai sus . se va exercita cu predilecţie (cu necesitate, am zice, dacă examinăm înlănţuirea faptelor dintr-o altă perspectivă) asupra *începuturilor*.

„Mitul” primordial

În culegerea de cronici ruseşti denumită *Voskreskaja Letopis'*, alcătuită spre sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul veacului al XVII-lea, al treisprezecelea capitol este intitulat (în traducere): *Povestire pe scurt despre domnii Moldovei, de câns s-a început Ţara Moldovei, în anul 6867 (1359).*

O cronică a Moldovei, deci, pe care primul ei editor român, Ioan Bogdan, a numit-o, lipsit de orice punct de sprijin, *Cronica anonimă*,[1] dar care va intra în seria scrierilor de factură similară însoţită de sintagma *Cronica moldo-rusă*[1] . O cronică scrisă indiscutabil în Moldova[3] în slavona medio-

[1] Ioan Bogdan, *Vechile cronici moldoveneşti înainte de Ureche*, Bucureşti, 1891, p.182-189 (textul slav), 235-239 (traducerea) (în Rusia scrierea fusese editată, într-un corpus masiv la 1856). Studiul introductiv republicat în I. Bogdan, *Scrieri alese*, ediţie de G. Mihăilă Bucureşti, 1963, p.316-320.

Retipărită în *Cronicile slavo-romane din sec.XV – XVI, publicate de Ion Bogdan* ediţie revăzuta şi cpmpletată de P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1959, p. 152 – 154 (introducere), p.154-157 (textul slav), 158 – 161 (o traducere revizuită).

BDD-A5512 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:53 UTC)

bulgară (idiom ce izbuteşte să-şi salveze unele particularităţi lexicale şi după operaţia, firească, de adaptare la normele est-slave, întreprinsă de autorii compilaţiei ruseşti), şi aflată în relaţie directă - informaţii comune - cu acea variantă a cronicii de la Putna copiată în sbornicul de la mănăstirea Slatina. loan Bogdan o credea alcătuită în vremea lui Ştefan cel Mare (atribuind toate ştirile ulterioare compilatorului rus[4]), socotind că din Moldova "a luat-o cu sine unul din oamenii lui Ivan III, marele cneaz al Moscovei, cu care Ştefan cel Mare au avut dese relaţiuni şi al cărui fiu, Ivan Ivanovici, a luat în căsătorie pe fiica lui Ştefan, „*Elena*". [5] Dar ultimele informaţii din *Cronica molflo-rusă* se referă la domnia lui Bogdan (cel Orb), fiul lui Ştefan cel Mare (moartea lui Ştefan însumi este relatată în text) şi această ultimă parte nu pare a fi o adăugire ulterioară. Cronica putneană este şi ea un produs al epocii de după Ştefan cel Mare, fiind probabil scrisă în vremea lui Ştefan cel Tânăr (1517-1527), iar legătura strânsă dintre aceste scrieri datează - spune P.P. Panaitescu - şi *Cronica moldo-rusă*. Şi are, se pare, dreptate. Deplasarea în Rusia a compunerii s-a petrecut în timpul lui Petru Rareş (domn în două rânduri : 1527-1538 şi 1541-1546), epocă în care soliile băteau des drumul între Suceava şi Moscova.

Neentuziasmantă pentru istoricii aflaţi perpetuu în căutarea unor ştiri noi[6], interesându-i într-o oarecare măsură pe cercetătorii aplecaţi să distingă sâmburele de adevăr îmbrăcat în "legendele întemeierii", *Cronica moldo-rusă* conţine "una din cele mai curioase tradiţiuni moldoveneşti asupra înfiinţării Moldovei. (I. Bogdan), operă literară de ficţiune plasabilă lângă *Viaţa*

Sfântului Ioan cel Nou scrisă de acel cărturar Grigore din vremea lui Alexandru cel Bun. Iat-o în rezumarea aceluiaşi I. Bogdan : "După dânsa (tradiţia cu pricina – n.n.), doi fraţi, *Roman* şi *Vlahata*, fug din *Veneţia* din pricina persecuţiunilor *ereticilor* asupra creştinilor şi se duc în *Roma veche*, unde îşi zidesc o cetate cu numele *Roman*, şi trăiesc într-însa pînă la despărţirea bisericii lui Hristos în apuseană şi răsăriteană sub papa Formos. Atunci *latinii* îşi făcură o *nouă Romă*, iar *românenii*, cu credinţa lor ortodoxă, rămaseră pe lânga *Roma veche* ; astfel purtară ei războiu pînă în timpul lui *Vladislav*, regele Ungariei, care în sufletul lui era creştin şi nepot lui Sava arhiepiscopul sâebesc, ca rege însă era latin. Acesta, fiind strâmtorat rău de tătari, cere ajutor de la noii şi vechii râmleni , cari îi şi împlinesc dorinţa. Noii râmleni însă, ca să se scape de duşmanii lor, roagă pe Vladislav într-o scrisoare să pună în primul plan de bataie pe vechii râmpleni, că doar vor cădea cu toţii; iar de nu vor cădea, să nu-i lase a se întoarce în vechiul Râm, ci să-i colonizeze în ţara sa. Lupta se întâmplă, vechii rîmleni se bat vitejeşte, însă nu cad decât foarte puţini dintre dânşii.. Regele le mulţămeşte şi înduioşat de bărbăţia lor, le descopere intriga noilor râmleni şi le propune să se aşeze în ţara sa. Atunci vechii râmpleni cer de la Vladislav să-i lase a trimete acasă oameni cari se vadă ce s-a întâmplat cu casele şi

---

[3] Fapt dovedit suficient de I. Bogdan (veyi *Scrieri alese*, p. 316) şi reargumentat de P.P. Panaitescu în *Introducerea ce precede reeditarea din Cronicile slavo-române (p. 152 - 153).*

[4] „De la Ştefan cel Mare încoace cronica anonimă (judecând după forma ei analistică şi după pasagiul de sub anul 7oo5 (1497), care este evident un rezumat) pare a fi un *extras din analele putnene*, făcut de *primul compilator* al *Yoskresenskajaletopisi* din redacţia completă a acestora. Tot acel compilator a adus de la sine ultimul pasagiu despre Bogdan cel Orb, care nu poate fi împrumutat din analele putnene, deoarece ar conţinea atunci o dată mai precisă" (I. Bogdan, *Scrieri alese*, p.318).

[5] Op. Cit., p. 318.

[6] „Importanţa acestui letopiseţ al Moldovei este redusa, deoarece este mult prescurtat faţă de celelalte cronici moldoveneşti. O singura ştire în plus se află în această cronică faţă de celelalte cronici : existenţa a patru fii al lui Ştefan cel Mare" (P.P. Panaitescu, în Cronicile slavo-române, p-154).

BDD-A5512 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:53 UTC)

femeile lor; după ce oamenii trimişi se conving că totul era pustiit de noii râmleni, ei se hotărăsc a primi oferta regelui, însă cu condiția ca aceasta *să-i lase în legea lor*. Regele le dete loc de şezut în *Maramureş*, la *Criş*. Ei se căsătoriră cu unguroaice, le întoarseră pe acestea la legea lor, se înmulțiră şi trăiesc acolo până astăzi. Din ei a ieşit *Dragoş*. După acesta se povesteşte apoi cunoscuta versiune asupra pornirei la vânat, trecerea munților, omorul zimbrului, întoarcerea lui ca să aducă şi pe tovarăşii săi în țara ce i-a plăcut, ocuparea țării, alegerea de domn, faptele lui în domnie şi moartea lui"[7].

S-a observat cu uşurință că legenda din *Cronica moldo-rusă* are câteva elemente comune cu tradiția din cronica lui Ureche, cu versiunea propusă de interpolatorii lui Ureche şi cu părerea lui Miron Costin. I. Bogdan distinge "trei puncte comune" : 1. originea lui Dragoş şi a oamenilor săi de la Maramureş; 2. originea maramureşenilor de la Roma ; 3. lupta dusă împreună cu Vladislav, regele Ungariei (la Simion Dascălul "Laslău craiul unguresc"; contra tătarilor. [8]

Sunt în țesătura narațiunii ce trebuie să facă din *Cronica moldo-rusă* unul dintre cele mai faimoase texte ale literaturii noastre vechi câteva fapte (personaje, în speță, şi evenimente) cărăra savanții, constatând alăturarea după principiul simultaneității a unor evenimente despărțite de intervale cronologice apreciabile, le-au căutat corespondentele în realitate. Trecând pe lângă Sava, primul arhiepiscop al sârbilor (1219-1235), frate al regelui sârb Ştefan Primul Încoronat, prezență ortodoxă pertinentă în compunerea autorului român[9], şi pe lângă Formos papa[10], *ce s-a despărțit de la ortodoxie la legea latină*, personaj cu existență controlabilă, de o oarecare faimă în memoria oamenilor de carte din estul şi sud-estul Europei[11], cercetătorii s-au oprit în preajma acelui rege Vladislav, *nepot de frate al* lui Sava arhiepiscopul sârbilor", "botezat de dânsul", care "păstra credința lui Hristos în taină, în inima, Iar după limbă şi după orânduiala crăiască era latin". Mal puțin înclinați sa vadă în acest Vladislav "Laslâu" pe Ladislau I cel Sânt (1077-l095[12], cercetătorii i-au propu, pe rând, pe Ludovic I de Anjou - în vremea căruia sunt alungați tătarii din Moldova[13] -, pe un voievod Ladislau al Transilvaniei sau pe Ladislau al IV-lea Cumanul

---

[7] În scrieri alese, p. 318 - 319

[8] I. Bogdan, în *Scrieri alese*, p.319. Gheorghe I- Brătianu reține doar două convergențe: 1. bătălia "craiului unguresc Laslău" cu tătarii ; 2. originea romană a luptătorilor care iau parte la ea, din care se trag pe urma întemeietorii Moldovei (Tradiția istorică despre întemeierea statelor româneşti, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1980, cap. Roman şi Vlachata în tradiția iatorică a descălecatului Moldovei, p.157-172

[9] Fără a fi cumva rudă cu vreunul dintre regii Ungariei. Să menționăm că atât acest Sava, cât şi Ladislau I cel Sânt., RegeleUngariei (l077-l095) sunt amintiți în introducerea culegerii *Vogkresenakaja letopis'*

[10] Legat al Papei Nicolae I, trimis în Bulgaria (1866), pentru a consolida relațiile dintre Roma şi țarul Boris. Conflictele în care intră cu patriarhia din Bizanț lămuresc acea "despărțire de la ortodoxie". Va ajunge el însuşi papă al Romei între 891-895. Includerea acestui papă Formosus ar fi, după opinia lui D. Onciul, singurul element istoric ce merită atenție în țesătura legendei (vezi D. Onciul, Papa Formosus îa tradiția noastră istorică, în Lui Titu Maiorescu, omagiu, Bucureşti, 1900, p.622-623)

[11] Într-un sbornic copiat la mănăstirea rusească Soloveţk se află, între altele, un tratat intitulat Povestire despre latini, cum s-au despărțit de pravoslavie, împărțit îa câteva capitole : Despre papa Formos, Povestire despre papa loan, Despre blestemații latini, Despre Petru gângavul (cf. I. Bogdan, Scrieri alese, p.284).

[12] În Transilvania a ființat o tradiție a luptelor dintre acest Ladislau I şi tătari (vezi Vasile Drăguț, *Legenda "eroului de frontieră" în pictura medievală din Transilvania*, în *Revista muzeelor şi monumentelor*, tom XLIII, 1974, nr.2, p. 21-39)

Legende despre Ladislau I comunică şi Bonfinius în *Hist oria pannonica* Colonia» 1690, p.144, 158-159.

[13] Vezi D. Onciul, *Tradiția istorică în chestiunea originelor române*, în *Analele Academiei Române*, Mem. Sect. Ist., seria 2, XXIX, 1907, p.575 şi urm. Acelaşi Ladislau I cel Sfânt a avut - relatează o cronica maghiară din secolul al

BDD-A5512 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:53 UTC)

(rege pe la 1272-l279), în vremea căruia a avut loc o mare invazie tătărească sub conducerea lui Nogai şi care era bănuit de clerul catolic de "erezie şi legaturi cu necredincioşii"[14]

Acest demers nepotolit pentru conservarea "legii" (aşezându-se în Maramureş, râmlenii cei vechi îl roagă pe Vladislav "sâ nu-i împingă la legea latina şi să le dea voie să-şi ţie legea creştină grecească"), cu semnificaţii stabile în momentul scrierii cronicii, grefat pe opoziţia mereu reliefată dintre legea noua a „latinilor" şi credinţa cea veche a râmlenilor", în care putem vedea o amintire a „fazei catolice" din trecutul românesc ori o contaminare între cunoştinţele despre românii antici şi cele despre catolici şi ortodocşi, reface într-o tradiţie culturală persistentă lupta dintre Bizanţ si Roma, continuă opoziţia plină de osârdie dogmatică pe care şiruri de patriarhi ai Constantinopolului au ridicat-o în calea tentativelor (întreprinse cu deosebire de Paleologi, în eforturile lor de salvare a imperiului) de "unire" cu Roma. Temeiul istoric nu lipseşte - s-a afirmat că războaiele necurmate şi cucerirea "Romei vechi" reprezintă o aluzie la cucerirea Constantinopolului de către "latini" (prima jumătate a secolului al xill-lea)[15] - şi lumea românească, post-bizantină în convingeri, rezonează în chip particular la stimulii vechii rivalităţi.

În ţesătura astfel închegată (fabulaţie pură, invenţie epică, elemente ale unor realităţi "filtrate" de tradiţie, reminiscenţe ale marii rivalităţi, informaţii solicitate patrimoniului cultural"[16]) - "basm" îi zice Ioan Bogdan – sunt introduşi Roman şi Vlahata, *eroii eponimi*, "adaptare la împrejurările româneşti ale acestui mod de a lămuri naşterea şi dezvoltarea popoarelor destul de obişnuit în analistlca slavă, ca de altfel în toată istoriografia antică şi medievală"[17]. Sunt fraţi, fireşte (P.P. Panaitescu îi socoteşte eroii eponimi ai celor două state româneşti, Moldova şi Ţara Românească[18], deşi ne-am permite să observăm că naraţiunea se referă doar la întemeierea Moldovei), aşa cum recomandă modelul ce funcţionează fără greş în constituirea legendelor despre începătorii de seminţii (după *Scriptură*: Sem (Sin), Ham şi Lafet, fiii lui Noe), de popoare sau de oraşe. Le-topiseţul rusesc, zis al lui Nestor, în copia făcută de Lavrentie, îi numeşte pe *Radim* şl pe *Viatko* drept întemeietori ai triburilor radimicilor şi viaticilor. În cronicile slavilor de apus sunt amintiţi *Leh, Ceh, Rus* şi *Meh* (pe Leh şi Rus îi ştie şi Paisie Ligarides arătând în *Hresomologhionul* său că domneau unul în *Lehia* celălalt în *Rusia*). Lista conţine exemple celebre, altele mai puţin cunoscute : Varşovia a fost clădită de fraţii Wars şi Sava, iar Kievul, oraşul lui Kyj, a fost zidit de cei trei fraţi Kyj, Scek şi Horiv[19] etc.

Viabilitatea clişeului este certă. Grecul Paisie Ligarides, trăitor o vreme în ţările Române, încearcă şi el (sursa?) constituirea unei perechi de "făuritori ai începuturilor". Dar el scrie în secolul al XVII-lea, când, mai ales din vremea lui Matei Basarab, Ţara Românească (Ungrovlahia) este frecvent denumită Ţara Muntenească. Schimbare ce se reflectă în construcţia lui Ligarides din

---

XV-lea - o intervenţie miraculoasă ajutându-1 pe Ludovic I de Anjou într-o bătălie cu tătarii la 1343 sau 1345 (vezi Ghe.I. Brătianu, loc.cit.).

[14] Vezi Ghe.I. Brâtianu (loc.cit.) care nu exclude, însă. o posibilă trimitere către Ladislau I cel Sfânt.

[15] Vezi P. Chihaia, op. Cit.

[16] În Alexandria (roman ce se va traduce la noi destul de devreme dar care a circulat în haină slava încă de timpuriu) se vorbeşte despre francii de la Troada care, după ce au mers la Râm, "făcură *Vineţiia»* iar la Râm fu întâi Roman şi pe numele lui se chlema Râmul (...) (vezi şi P. Chihaia, op.cit., p. 73-74)

[17] Ghe.I. Bratianu, op. cit., p.159.

[18] În Cronicile slavo-române, p.154.

[19] Vezi în *Povest' vremennyh let* : "Şi au fost trei fraţi: unul se numea Kyj, al doilea Scek, al treilea Horiv, iar sora lor Lybed. Şedea Kyj pe un munte, unde azi este (...) şi zidiră un oraş întru numele fratelui lor celui mai mare şi îi puseră lui numele Kiev. Şi era lângă oraş (...) "(după *Povest'vremennych let*, partea I, ed. de V.P. Andrianova-Perets, Moscova, 1950, p.11)

BDD-A5512 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:53 UTC)

Hresmologhion : "Unii au spus ca Leh şi Rus erau fraţi şi că au domnit unul în Lehia şi altul în Rusia, după cum si cele două căpetenii de oaste Munteanu şi Bogdan, în Valahia şi Bogdania"[20].

Dincolo de încercările de aşezare a celor doi eroi eponimi peste nişte existenţe istoriceşte confirmate[21] rămâne povestea, bine construită, echilibrată, deloc monotonă, care dă consistenţă unei ascendenţe nobile a maramureşenilor, (îmbinând ingenios denumirea internă *român* cu cea externă, *valah*), identifică nişte predecesori şi oferă, astfel, o justificare pentru prezenţa ei în culegerea rusească, întrucât cele mai multe dintre textele antologate în *Voskresenskaja letopis'* stabilesc genealogii: *Începutul pravoslavnicilor stapânitori ai marilor cnezi ruseşti*, a căror rădăcină se trage de la Avgust, împăratul roman, rodosloviile unor cnezi ruşi de mâna a doua, catalogul oraşelor ruseşti, începutul principilor lituanieni, o cronica universală de la Adam până în timpurile mai noi etc. [22] *Cronica moldo-rusă* propune un drum care să nareze *obârşia romana* a primilor "descălecători", păstrată în tradiţia populară şi confirmată de cronicarii din ţările vecine, un mit primordial, necesar în sine şi trebuincios ca suport pentru legenda-tradiţie a „descălecării " şi ea întrucâtva remodelată în mediul curţii voievodale.

Constatarea lui loan Bogdan despre existenţa, în veacul al XVI-lea, a câtorva "versiuni amplificate asupra descălecării, unele chiar cu totul deosebite între sine"[23], pare exactă. Cronica lui Ureche reproduce o versiune quasi-populară, cu iz de poveste de transhumanţă: "Că îrablând păstorii de la Ardeal, ce să chiamă Maramurăş, în munţi cu dobitoacele, au dat de o fiară ce să chiiamă *buor* şi, după multă goană ce o au gonit pren munţi cu dulăi, o au scos la şăsul apei Moldovei (...) între acei pastori ce au nemerit locul acesta, fost-au şi Dragoş, carele au venit de la Maramorăş, carele să vedea şi mai de cinste şi mai de folos decâtu toţi, pre carele cu toţii l-au pus mai mare ii purtătoriu lor"[24]. Acestei versiuni socoteşte de cuviinţă Simion Dascălul să-i adauge drept preambul povestea (generată şi ea de un "loc comun" cărturăresc: Dacia ca loc de exil") cu "oamenii răi" trimişi de "împâratul Râmului" în ajutor lui "Laslău craiul unguresc" ce combătea contra tătarilor. Zice interpolatorul, în capitolul *De ijderenia moldovenilor*, că s-a folosit de "letopiseţul cel unguresc". Deşi loan Bogdan se îndoieşte de existenţa unui asemenea letopiseţ presupunând ca interpolatorii au utilizat un text atribuit unui autor din Maramureş, deci unui ungurean (op. cit. p, 320), indicaţia lui Simion Dascălul nu poate fi pusă integral sub semnul întrebării; versiunea vehement incriminată de generaţiile ulterioare de istorici români se putea adăposti în scrierea, de circulaţie în mediile catolice din Moldova (căci o cunoştea, pe semne, Bandinus), alcătuită de un ungur stabilit prin partea locului.[25].

Versiunea "descălecării"din *Cronica moldo-rusă* părăseşte tradiţia "zicerii păstoreşti" şi arborează un aer demn, voievodal. Dragoş, bărbatul înţelept şi viteaz, apare de la bun început, porneşte "cu drujina lui (era, deci, cneaz) la vânătoare de fiare şi au aflat supt munţii înalţi urma unui bour şi au pornit pe urma bourului prin munţii înalţi şi au trecut peste plaiurile înalte, adică munţi, şi au ajuns pe urma bourului la locuri de şes şi frumoase şi au prins din urmă călări pe bour la un râu, pe mal,

---

[20] Vezi şi P. Chihaia, op,cit., p.83.

[21] Pe baza unei relaţii a misionarului italian Giovanni da Pino del Carpine, Ghe.I. Brătianu încearcă să identifice, în Roman, pe un Roman, principe ucrainean (amintit pe la 1247), nepot al lui Roman Mstislavovici, fiu al lui Danilo de Halici, iar în Vlahata - cu mai puţină certitudine - pe un Aloha (Olaha), ce putea fi voievod al valahilor din Galiţia, venit probabil din Maramureş şi aşezat pe versantul nordic al Carpaţilor (pentru amănunte vezi cap. Roman şi Olaha, duses ruteni, în op.cit., p.162-171).

[22] Vezi I. Bogdan, Scrieri alese, p. 3l8

[23] Ibidem, p. 319

[24] Vezi Grigore Ureche, *Letopiseţul Tării Moldovei*, texte stabilite, studiu introductiv, note şi glosar de Liviu Onu, Bucureşti, 1967, p.72, 76

[25] Vezi P. Chihaia, op,cit., p.83

BDD-A5512 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:53 UTC)

sub o salcie şi l-au omorât şi s-au ospătat din vânatul lor"[26]. Expediția, narată cu amănunte ce dau mişcare şi culoare, are prestanță feudală şi iese de sub semnul întâmplătorului. Dragoş a fost "ridicat domn şi voievod şi de atunci s-a început, cu voia lui dumnezeu, Țara Moldovei"[27]. Vânătoarea, expediția cinegetică armată condusă de stăpânitorul feudal, era un *motiv* familiar cărturarilor români. *0 întâmplare de vânătoare* furnizează elemente pentru descifrarea împrejurărilor în care urcă pe tron Vlad, fiul lui Dan I.; tot printr-o *vânătoare* sunt materializate, la nivelul poeticii medievale, pretențiile de moştenitor al tronului Țării Româneşti ale lui Dan al Il-lea; în fine tot un *exercițiu cinegetic* centrează legenda întemeierii Țării Româneşti (legată de povestea naşterii lui Iancu de Hunedoara) introdusă de Paisie Ligarides în Hresmologhlionul său.[28] Este foarte probabil ca legenda „dascălecatului" , în forma ce o adăposteşte *Cronica moldo-rusă*, să fi căpătat contururile esențiale în timpul lui Ştefan cel Mare, voievodul ce a făcut din cultul strămoşilor domneşti, cu care-şi punea în relație directă propria stăpânire, o chestiune fundamentală. Refacerea - cu noi elemente de cronologie - a pietrelor tombale ale antecesorilor se realizează, în caşul lui Dragoş, printr-un gest plin de semnificație: mormântul, pe piatra căruia primul voievod este denumit "strămoş", va fi mutat la Putna. Tot la Putna - metropolă culturală şi necropolă domnească în intenția voievodului - este transferată şi biserica de la Volovăț, ctitorie atribuita lui Dragoş. Acelaşi Dragoş, în fine, îşi găseşte locul în şirul de domnitori eternizați în *Pomelnicul de la Bistrița*[29]. Literații urmau a da un veşmânt pe potrivă, mândru şi demn, "înce-puturilor". Şi autorul *Cronicii moldo-ruse*, prin "Legenda descălecatului" şi "mitul primordial" ce-i serveşte drept prolog, face acest lucru.

„Mitul" necesar

Dincolo, iarăşi, de discuțiile istoricilor, preocupați - cu intermitențe - să distingă participările, deosebite, ale "povestirii" şi "realității" în configurarea "tradiției naționale despre originile Țarii Româneşti[30], în marginea chiar a amestecării faptelor documentar controlabile cu legenda, zămislirea *poveştii culte* despre Radu Negru voievod - asa cum pătrunde ea în textele istoriografilor din secolul al XVII-lea mai ales - este un demers ce ține neîndoielnic de literatură.

Între disputele istoricilor au existat perioade de acal-mie, când adunarea în jurul câte unei teorii de autoritate (cum au fost cele ale reprezentanților „şcolii critice" părea a oferi o soluție şi a instala un oarecare echilibru. Echilibrul se frânge apoi, odata cu formularea unei îndoieli, şi discuția reîncepea până la găsirea unei noi platforme de stabilizare. Între istoricinu se va aşeza, probabil, niciodată o linişte deplină, căci ipotezele lor par a urma succesiunea dictată de o infinită reciclare. Noi elemente, odată depistate, se vor transforma în argumente şi controversa va reîncepe. Pentru Hasdeu şi Onciul, de plidă, „Negru" ar fi fost un nume dat de vecini, sprijinit şi de capul de „arap" din emplema Țării Româneşti publicată în lucrarea lui Levin Hulsius (Nurnberg, 1597). S-a spus apoi că acest cognomen îl desemna pe cel ce a hotărât pecetea cu corb pentru Țara Românească (revendicată ulterior, din motive lesne de înțeles, de către Mihneştii „Corvini" şi nu prea agreată, ac atare, de Basarabii din secolul al XVII-lea; compilația

[26] *Cronicile slavo-române*, p. 159-160

[27] Op. cit. p.160

[28] Pentru alte elemente vezi Anton Balotă, *La litterature slavo-roumaine a l'epoque d'Btienne le Grand*, în *Romanoalavica*, I, Bucureşti, 1959, p. 224-227

[29] Vezi Anton Balotă, op.cit. p.227.

[30] Formulare cu care Alexandru Lapedatu îşi intitula o comunicare ținută, în 1923, la Academia Română şi publicată în *Anuarul Institutului de istorie națională*» Cluj, 1923, II, p.289-313 Vezi Gheorghe I, Brătianu, op,cit, p-87*

BDD-A5512 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:53 UTC)

de cronici alcătuită la curtea lui Matei Basarab va prefera deci să dea în extenso „titulaşul").

În fine, Gh. I. Brătiani, cercetător înclinat să acorde, în urma unui serios examen ştiinţific, oarecare credit „tradiţiei descălecatului" – observă că „Negru", voievodul numit astfel, venea din Ungaria „Neagră", ţara de margine a regatului (numit de obicei Ungaria „Albă"), loc de curând ocupat, adică Transilvania. Ce mai spun istoricii? Concluzia lui D. Onciul privind „miezul istoric" al legendei este acreditată de examenul critic întreprins de Ghe. I. Brătianu: „Cât despre *Radu Negru* devenit în acest fel fondator al statului, nu poate, după cele arătate, să mai încapă îndoială că personajul istoric al mitului este Radul Basarab, domnul Ţării Româneşti, care după 1372, părăseşte feudurile ungureşti Amlaş şi Făgăraş, desfăcându-se de suzeranitatea regelui Ungariei; Radul Basarab întemeietorul Tismanei, Coziei şi Cotmenii şi probabil încă şi al altor mânăstiri şi biserici, glorificat de călugări mai mult decât vreunul din redecesorii săi şi numit în tradiţia de la Tismana ca fondator al statului. Dat fiind de o parte Radul-Vodă al călugărilor, de altă parte Negru-Vodă al tradiţiei populare ca fundator, cronicarii au împreunat pe amândoi în personajul astfel plăsmuit al lui *Radul Negru*. Radu Negru apare datorită confuziei "între întemeietorul, descălecat din Ardeal, şi adevăratul Radu-Vodă de la sfârşitul secolului al XV-lea, confuzie sporită şi dezvoltată apoi de relaţiunea literară a cronicarilor târzii", prin unirea unor "trăsături de la cel mai recent, mai cunoscut, mai viu în amintirea cronicelor" cu "un fond mai vechi, de a cărui existenţă iarăşi nu ne putem îndoi"[1].

Istoria literaturii s-a arătat în mică măsură interesată de descifrarea elementelor care au condiţionat şi asigurat apariţia, conservarea şi dezvoltarea legendei "literare" despre Negru Vodă întemeietorul. S-a mulţumit să constate prezenţa ei în scrierile de tip compilativ din secolul al XVII-lea. Alăturarea acestei construcţii de legendele moldoveneşti şi, de aci, declararea unor simetrii (nelipsite de semnificaţii) păreau a epuiza chestiunea. Cam puţin, totuşi pentru elucidarea unei probleme pe care doar o privire de suprafaţă o poate lipsi de însemnătate, căci închegarea - pe baza unei tradiţii populare, la care se adaugă elemente furnizate de istorie - a legendei despre *fondator* reprezintă, în fapt constituirea unui *mit* al începuturilor. Era un *mit necesar*, menit să acopere un spaţiu controversat, o completare pe care "literatura" o furnizează istoriei într-o formă ce topeşte şi armonizează mobilurile (nu puţine) ce au impus această alcătuire. Şi nu întâmplător această creaţie aparţine nu secolului al XVII-lea, ci veacului precedent, când, din semnele puţine pe care le putem recupera, istoria - ne dăm seama – începuse, cu destulă stângăcie, dar perseverent, să uziteze uneltele literaturii (o transformare internă, o veritabilă evoluţie prin forţe proprii, străină de atât de des invocatele înrâuriri).

S-a stabilit că tradiţia despre acel acel Negru Vodă, "descălecător" şi "întemeietor" a gravitat cu consecvenţă în jurul câtorva centre. Întâi în preajma Câmpulungului, capitală veche, centru care va "recidiva" şi mai târziu revendicându-şi privilegiile de cetate de scaun a întâiului întemeietor. Apoi se produce translaţia spre Curtea de Argeş, unde tradiţia este consolidată iconografic. Deşi "obiectul" resuscitării variază, relevant ni se pare gestul reactualizării perpetue a primului "ctitor", a "întemeietorului", în şirul de portrete ale vechilor domni din biserici lui Neagoe Basarab, Radu de la Afumaţi pune să se picteze - după imaginea din biserica voievodală de la Câmpulung - chipul lui Nicolae Alexandru, "cel mai vechi ctitor", acelaşi chip pe care îl reproduseseră şi pictorii lui Vladislav I, în biserica domnească din Curtea de Argeş. Pătraşcu cel Bun porunceşte şi el să se picteze portretele lui "Negru Vodă" (în realitate al lui Vladislav I Vlaicu) şi al "doamnei Ana" în aceeaşi biserică a mănăstirii Argeş ctitorită de Neagoe Basarab.

De la Jumătatea secolului al XVI-lea pe primul plan, în efortul de conservare a legendei, avansează Tisaman a. Un ţel "pământesc a fost, se pare, condiţia iniţială: apărarea unor drepturi încălcate, campanie în care călugării fac uz de vechile lor hrisoave în care Radu I Baearab apare ca prim emitent. Radu I Basarab, luptătorul pentru neatârnare şi constructorul, în aceeaşi vreme, al atâtor lăcaşuri de cult, este menţionat, ca "prim ctitor" al mănăstirii

BDD-A5512 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:53 UTC)

Tiamana într-un act din 1385 dat de cancelaria voievodului Dan I. În acest hrisov, folosit ca instrument proteguitor de călugări, trebuie să vedem primul germene al mitului. Căci în secolul al XVI-lea figura şl moştenirea lui Radu I Basarab vor fi suprapuse peste imaginea "descălecătorului" Negru Vodă, Radu I va căpăta, deci, toate atributele întemeietorului şi se va naşte astfel Radu Negru. Ctitoria şi actele Iul Radu X Basarab erau în deceniul cinci al veacului al XVI-lea confundabile cu "întemeierea", căci într-un hrisov de întărire dat mănăstirii Tismana (6 iunie 1547) voievodul Mircea Ciobanul spune: (...) să-i fie Potocețul (...) pentru că este veche şi dreaptă ocină **(...)** întemeierea Țării Româneşti (...) (am cercetat cărțile) domnilor celor vechi de mai înainte (...) . Câțiva ani mai târziu în 1569, într-un act emis, pentru aceeaşi mănăstire, cele două "simboluri" - *întemeierea* şi *întemeietorul mitic* - apar alături: (...) să-i fie Elhovița (...) pentru că i-a fost dreaptă ocină (...) încă de la întemeierea țării Romaneşti, întâi de la Negrul Voievod şl apoi de la toți domnii care au fost mai înainte". Mitul era, deci, constituit şi, în afara valențelor politice. El vădea şi posibilități practice, imediat operative. Istoricilor de la curtea lui Matei Basarab, unde se presupune că s-a alcătuit prima compilație de cronici de mari proporții, le rămânea numai să îl pună în pagină.

BDD-A5512 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:53 UTC)